

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет Імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

**КИТАЙСЬКИЙ ВЕКТОР У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ США НА
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи

на здобуття освітнього ступеню «магістр»

Виконав:

Студент VI курсу, групи 691

Галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність: 291

«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Чередниченко Вадим Олександрович

Науковий керівник:

Доктор історичних наук, професор

Тригуб Олександр Петрович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження визначається значущістю і складним характером американсько-китайських відносин у сучасному світі. На сьогоднішній день відносини двох найбільших економічних держав світу включають в себе як активне економічне співробітництво, так і воєнно-політичне суперництво в Тихому океані і взаємну недовіру щодо один одного. Відповідно відносини, не зважаючи на їх економічну складову, є прохолодними.

Трансформація міжнародної системи на початку ХХІ ст. має всеосяжний і глибокий за своїм змістом характер. У міжнародній системі підвищується роль і місце нових центрів впливу, поглиблюються і множаться нетрадиційні проблеми безпеки, вирішення яких вимагає консолідації зусиль всього світового співтовариства, посилюється взаємозалежність між державами, відбувається реформування глобальних фінансових інститутів, створених після закінчення Другої світової війни і аж до останнього часу монополюю керованих західними країнами при визначальному впливі США.

Разом з тим, важливим чинником, що формує геополітичний і гео економічний ландшафт ХХІ ст., виступає піднесення Китаю. Стрімко зміцнюється його комплексна національна міць, розширюється географія національних інтересів, збільшується міжнародний вплив. Інтереси Китаю тепер замкнуті не тільки на внутрішньому економічному розвитку та участі в справах Східної Азії, але проектується практично на всі регіони світи з тим або іншим ступенем інтенсивності.

Актуальність тематичного дослідження пов'язана також з необхідністю глибокого аналізу процесів, що походять із двосторонніх відносин США і КНР. Між двома країнами, що представляють різні політичні та соціально-економічні моделі, у ХХІ столітті інтенсивно розвиваються торгово-економічні та гуманітарні зв'язки.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика США на сучасному етапі.

Предметом дослідження виступає китайський вектор у зовнішній політиці США на сучасному етапі.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1980 року по березень 2021 року. Нижня межа обумовлена запровадженням американської політики «стримування та залучення» щодо КНР адміністрацією Р. Рейгана. Верхня межа обумовлена останніми подіями у американсько-китайських відносинах (у березні 2021 року на Алясці відбулась крайня зустріч лідерів обох держав). Однак, автор дещо виходить за визначені хронологічні межі задля пояснення деяких особливостей формування китайського вектору у зовнішній політиці США на сучасному етапі.

Територіальні рамки дослідження включають в себе власне дві держави, що знаходяться у відносинах стратегічної взаємодії, - США і Китай.

Мета дослідження полягає у визначенні впливу китайського вектору на зовнішню політику США. Для досягнення мети дослідження були поставлені наступні завдання:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми та систематизувати джерельну базу дослідження;
- охарактеризувати методологію дослідження китайського вектору на сучасному етапі.
- визначити понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- розкрити особливості американської політики «стримування та залучення», становлення нової «конфронтаційної стабільності» та сучасні аспекти політики стримування США по відношенню до Китаю;
- дослідити тайванське питання в американсько-китайських відносинах;
- дослідити економічну складову китайського вектору у зовнішній політиці США на сучасному етапі.

Наукова новизна визначається актуальністю досліджуваної проблеми і тим, що запропонована тема є недостатньо вивченою у вітчизняній історіографії та полягає у тому, що у рамках проведеного наукового дослідження на рівні студентської роботи було здійснено аналіз китайського вектору у зовнішній політиці США на сучасному етапі.

Практичне значення полягає в тому, що дана робота може бути використана як основа для подальшого дослідження китайського вектору у зовнішній політиці США на сучасному етапі. Матеріали магістерської роботи можуть мати певну цінність для подальшого використання викладачами, аспірантами та студентами в науково-дослідницьких та навчальних цілях, зокрема при вивченні курсів «Зовнішня політика країн Азії», «Міжнародні відносини та світова політика», «Сучасні тенденції міжнародних відносин».

Апробація результатів дослідження. Частина теоретичних положень та висновків цього дослідження знайшла своє відображення у доповіді на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів і молодих учених «Південна Україна у міжнародних відносинах: історія та сучасність» (м. Миколаїв, травень 2020), «Травневі студії 2021: історія, міжнародні відносини, філософія» (м. Вінниця, квітень 2021).

Публікації:

1. Чередниченко В.О. Проблеми регіональної безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні // X Міжнародна інтернет-конференція молодих учених і

студентів «Глухівські наукові читання – 2020. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук». Тези. Глухів, 2020. С. 46-48.

2. Чередниченко В.О. Тайванське питання в американсько-китайських відносинах // Молодий вчений. № 6 (94). 2021. (у друці).

3. Чередниченко В.О. Роль міжнародних організацій у забезпеченні безпеки в АТР// III Міжнародна наукова конференція для студентів та молодих вчених «Травневі студії: історія, міжнародні відносини, філософія». Тези. Вінниця. 2021. (у друці).

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 120 сторінок, з них основного тексту – 104 сторінки. Магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, 8 підрозділів, висновків, посилань, списку використаних джерел та літератури (159 найменувань українською, російською, англійською та китайською мовами).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету та завдання роботи, об'єкт та предмет дослідження; сформульовано наукову новизну, з'ясовано практичне значення отриманих результатів, їх апробація, окреслено структуру роботи.

У першому розділі «**Теоретичні основи дослідження**» подається аналіз стану наукової розробки та джерельної бази проблеми, проаналізовано методологію дослідження та розкрито категоріальний апарат дослідження.

У пункті 1.1 «*Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження*» з'ясовано, що китайський вектор у зовнішній політиці досліджують досить велика кількість науковців. Зокрема, ця проблема є предметом аналізу західних, китайських та російських вчених.

У підрозділі 1.32 «*Методологія та методи дослідження*» показано, що комплексний характер дослідження зумовив застосування широкого кола загальнонаукових, політичних, соціологічних і історичних принципів, підходів та методів дослідження.

У пункті 1.3. «*Понятійно-категоріальний апарат дослідження*» зазначено, що В ході дослідження китайського вектору зовнішньої політики США, автор використовує низку термінів та понять, зокрема – «зовнішня політика», «м'яка сила», «торговельна війна». Зміст зовнішньої політики є багатограним. Зовнішня політика є складовою частиною політики в цілому, яка має всеохоплюючий характер і велике значення в

регулюванні суспільних відносин. Торговельна війна передбачає застосування найбільш жорстких інструментів зовнішньоторговельної політики у вигляді санкцій.

У другому розділі **«Курс США щодо КНР: особливості політичного та військово-політичного вимірів»** розкрито особливості американської політики «стримування та залучення», проаналізовано становлення нової «конфронтаційної стабільності» та сучасні аспекти політики США по відношенню до Китаю та висвітлено тайванське питання в американсько-китайських відносинах.

У підрозділі 2.1 *«Особливості американської політики «стримування та залучення»* визначено, що на початку 1990-х рр. стало очевидно, що роль стратегічного трикутника (США-СРСР-КНР) знизилася. США перестали розглядати КНР як інструмент для досягнення переваги в геополітичному протистоянні з СРСР і більш активно почали критикувати Китай за правозахисних питань, використовуючи їх як елемент стримування. З іншого боку, в період правління Б. Клінтона США стали більш інтенсивно використовувати економічний потенціал КНР, в 2000 р встановивши постійний статус нормальних торговельних відносин.

У підрозділі 2.2 *«Становлення нової «конфронтаційної стабільності» та сучасні аспекти політики США по відношенню до Китаю»* з'ясовано, що Б.Обама проводив більш жорстку політику щодо Китаю, ніж Дж.Буш мл. Адміністрація Б. Обама в основному орієнтувалася на те, що Китаю є противником в політичному плані, одночасно партнером і конкурентом в економічному плані, а також потенційним противників у військовому плані. Саме тому в якості оптимальної стратегії в американсько-китайських відносинах Б. Обамою була обрана політика стримування. Д.Трамп дотримувався конфронтаційного підходу у відносинах з Китаєм, саме за час його президентства США розпочали повномасштабну торговельну війну із КНР. Новий президент США – Джо Байден – заявив про відмову від конфронтаційного підходу попереднього президента та заявив про політику «граничної конкуренції» по відношенню до КНР.

У підрозділі 2.3 *«Тайванське питання в американсько-китайських відносинах»* визначено, що Американська політика «одного Китаю», сформульована в 1970-х рр. і покликана прокласти шлях нормалізації і динамічному розвитку американсько-китайських відносин при збереженні різнопланових неофіційних контактів США з Тайванем, яка не втратила своєї релевантності і в сучасних умовах, заснована на трьох спільних американсько-китайських комюніке та Законі про відносини з Тайванем, ця політика через свою подвійність дозволяє зберігати делікатний баланс між розвитком і поглибленням співпраці США з Китаєм, який стрімко розширює свою участь у світових справах, і забезпеченням безпеки вірного партнера США – Тайваню.

У третьому розділі «Економічна складова китайського вектору у зовнішній політиці США» розкрито американсько-китайські суперечності в торгово-економічній сфері та проаналізовано роль і місце інвестиційного обміну в американсько-китайських відносинах.

У пункті 3.1 «Американсько-китайські суперечності в торгово-економічній сфері» встановлено, що торговельно-економічна сфера є продовженням загальної політичної лінії уряду США по відношенню до Китаю. В період президентства Б. Обами спостерігалась інтенсифікація економічних відносин, а у 2018 році американсько-китайські торговельно-економічні відносини значно погіршили через торговельну війну, яку розпочав Д. Трамп проти КНР. Нова адміністрація Байдена втім не відзначається м'якими позиціями, хоча готова вести більш конструктивний діалог з китайською стороною.

У пункті 3.2 «Роль і місце інвестиційного обміну в американсько-китайських відносинах» виявлено, що на сучасному етапі інвестиційний обмін грає все більшу роль в двосторонніх економічних відносинах США і КНР. Характерною особливістю даного процесу є те, що основна частина китайських інвестицій в США представлена вкладеннями в цінні папери, а основну частину американських інвестицій в Китай становлять прямі інвестиції. Казначейські облігації США, які допомагають державі фінансувати бюджетний дефіцит, - найзначніша категорія американських цінних паперів, якими володіє Китай.

У **висновках** узагальнено головні результати магістерського дослідження.

1. Американсько-китайські відносини перебувають у фокусі науково-дослідних розробок вчених політологів, істориків і економістів багатьох країн. Найбільш інтенсивно дослідження даної проблематики ведуться в США і Китаї як країнах, безпосередньо залучених в ці відносини. Вони носять як фундаментальний, так і прикладний, спрямований на вироблення практичних рекомендацій щодо гармонізації та стабілізації двосторонніх відносин. Російські та українські вчені також займаються аналізом американсько-китайських відносин, проте недостатньо активно, особливо, в світлі високої значимості цих відносин як надають принциповий вплив на сучасну міжнародну систему.

Джерельна база дослідження умовно може бути розподілена на п'ять груп. Першу групу джерел складають офіційні документи глав держав, урядів та міжнародних організацій (зокрема, діловодні документи органів виконавчої та законодавчої влади США, КНР, в т.ч. доповіді Конгресу і Сенату США). До другої групи увійшли мемуари американських президентів Р. Рейгана, Б. Клінтона, Дж. Г. В. Буша і Б. Обами, які свідчать про історичний розвиток політики щодо Китаю. У третю групу джерел входять Виступи, інтерв'ю посадових осіб та державних діячів. До четвертої групи увійшли

публікації ЗМІ. П'яту групу складають статистичні матеріали. Такої джерельної бази вистачило аби об'єктивно та всебічно досягти мети дослідження та розкрити тему.

2. Проаналізовано принципи та підходи у дослідженні китайського вектору у зовнішній політиці США на сучасному етапі. У роботі було використано проблемно-хронологічний принцип, принцип історизму та об'єктивності, з використанням системного підходу, хронологічного та порівняльного підходу. Для дослідження були використані загальнонаукові методи: аналіз, синтез, абстрагування, аналогію, узагальнення, а з-поміж соціально-історичних та історіографічних – використано спеціально-історичний, сцієнтистський, метод історіографічного аналізу та синтезу, історико-генетичний, проблемно-хронологічний, ретроспективний та метод історико-культурної атрибуції, які дозволили більш детально висвітлити сутність китайсько-американського співробітництва.

3. Було сформульовано понятійно-категоріальний апарат дослідження. Так, дослідником були залучені наступні терміни для реалізації дослідження: «зовнішня політика». Зовнішня політика – це діяльність держави на міжнародній арені, яка регулює відносини з іншими суб'єктами зовнішньополітичної діяльності, спирається на економічний, демографічний, військовий, науково-технічний і культурний потенціали взаємодіючих держав. Можна стверджувати, що зовнішня політика є спробою адаптувати національну суспільно-політичну систему до міжнародної, а загалом вона спрямована на досягнення та підтримання динамічної рівноваги між ними. У зовнішній політиці найбільш розвинених держав світу набуло використання так званої «м'якої сили» – техніки впливу на населення зарубіжних країн за допомогою культури, переконань, нематеріальних ресурсів та політичних ідеалів, без використання більш традиційних елементів силового, у тому числі воєнного, тиску.

4. Встановлено, що у період з 1981 по 2000 рік керівництво США більше притримувалося політикою «залучення», ніж стримування Китаю. Найкращим свідченням цьому є співпраця в галузі оборони і науково-технічний обмін під час адміністрації Р. Рейгана, зважена реакція адміністрації Дж. Буша по відношенню до КНР у відповідь на Тяньаньменьський інцидент, нова політика «всеосяжного залучення» Б. Клінтона. Однак в той період США ввели ряд санкцій - в т.ч. на поставку озброєнь, які не скасовані до сих пір.

У сучасній політиці США щодо Китаю з 2001 р по початок 2021 р основний акцент робився на стримуванні КНР з політичної і військової точок зору і одночасному з цим залученні в економічний розвиток Китаю для максимізації економічних інтересів Сполучених Штатів. Справжня американська стратегія стримування КНР включає цілий

ряд взаємопов'язаних інструментів дипломатичного, військово-політичного, економічного, фінансового і психологічного тиску на КНР.

5. Проблема Тайваню, що зародилася одночасно з утворенням Китайської Народної Республіки в 1949 р і займала протягом багатьох десятиліть центральне місце в спектрі американсько-китайських протиріч, останнім часом дещо втратила свою гостроту в зв'язку з що спостерігається з 2008 р нормалізацією китайсько-тайванських відносин. Проте, зникнення безпосередньої загрози виникнення кризової ситуації в зоні Тайванської протоки, з усією серйозністю визначеної в середині 1990-х рр. і знову проявилася в 2003-2008 рр. внаслідок провокаційної політики президента Тайваню Чень Шуйбяня, повністю не виключає тайванську проблему з ряду питань, що надають руйнівний вплив на американсько-китайські відносини. Ключовим пунктом американсько-китайських протиріч по тайванському питанню як і раніше залишається продаж американських озброєнь Тайваню, систематично призводить до мікрокризи відносин США і Китаю.

Підтримка Вашингтоном Тайваню обумовлена низкою обставин, найважливішими з яких є: необхідність сприяння в забезпеченні військової безпеки свого колишнього союзника і довготривалого партнера, небажаність поглинання молодий азійської демократії авторитарним Китаєм і, нарешті, можливість обмеження подальшого посилення Китаю за допомогою збереження статус-кво в Тайванській протоці

6. Виявлено, що існуючі між США і Китаєм протиріччя в торгово-економічній сфері крім рутинних, піддаються врегулюванню в ході відповідних переговорів протиріч, що виникають між будь-якими державами-суб'єктами світогосподарських зв'язків, включають і цілий ряд серйозних проблем, зумовлених глибинними політичними причинами. Зокрема, це численні протиріччя, що концентруються навколо проблеми незбалансованості двосторонньої торгівлі та сполученими з нею питаннями: валютної політики Китаю; проводиться китайською владою промислової політики, спрямованої на підтримку експортоорієнтованих підприємств; державних закупівель в Китаї і їх зв'язком з китайською політикою «національних самостійних інновацій»; захисту інтелектуальної власності в Китаї; безпеки і якості імпортованих з Китаю в США споживчих товарів; дотримання Китаєм зобов'язань щодо СОТ; обмеження американського експорту високотехнологічної продукції в Китай і вводяться Вашингтоном протекціоністських заходів проти продукції з Китаю.

Джерелом зазначених протиріч служать дві обставини. По-перше, зберігається між США і Китаєм стратегічне недовіру один до одного і використання ними економічних питань з метою чинення тиску на свого візаві або в якості методу його стримування. Відмінною особливістю сучасного етапу є те, що в зв'язку з посиленням економічної

потужності Китаю і складанням симетричною економічною взаємозалежності між двома країнами, до економічних важелів впливу може тепер вдаватися і Пекін. По-друге, незавершеність переходу Китаю до ринкової економіки, збереження в його макроекономічному управлінні значних елементів державного регулювання, службовців мети підтримки соціально-економічної стабільності, як обумовить наявність цілого ряду протиріч у взаємодії з США, безкомпромісно відстоюють принципи вільного ринку.

АНОТАЦІЯ

Чередниченко В.О. Китайський вектор у зовнішній політиці США на сучасному етапі. – На правах рукопису.

Робота на здобуття кваліфікації магістр міжнародних відносин за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини». – Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв, 2021.

На сьогоднішній день відносини двох найбільших економічних держава світу – США та КНР - включають в себе як активне економічне співробітництво, так і воєнно-політичне суперництво в Тихому океані і взаємну недовіру щодо один одного. Важливим чинником, що формує геополітичний і гео економічний ландшафт ХХІ ст., виступає піднесення Китаю. Стрімко зміцнюється його комплексна національна міць, розширюється географія національних інтересів, збільшується міжнародний вплив. Інтереси Китаю тепер замкнуті не тільки на внутрішньому економічному розвитку та участі в справах Східної Азії, але проєктуються практично на всі регіони світи з тим або іншим ступенем інтенсивності. Відповідно відносини, не зважаючи на їх економічну складову, є прохолодними. Актуальність тематичного дослідження пов'язана також з необхідністю глибокого аналізу процесів, що походять із двосторонніх відносин США і КНР. Між двома країнами, що представляють різні політичні та соціально-економічні моделі, у ХХІ столітті інтенсивно розвиваються торгово-економічні та гуманітарні зв'язки.

Ключові слова: США, КНР, зовнішня політика, американсько-китайські відносини, політика «стримування та залучення», «конфронтаційна стабільність»

SUMMARY

Cherednichenko V.O. Chinese vector in US foreign policy at the present stage. - On the rights of the manuscript.

Graduate work for obtaining an educational degree «master». Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2021.

Today, relations between the two largest economic powers in the world include both active economic cooperation and military-political rivalry in the Pacific and mutual distrust of each other. Accordingly, the relationship, despite its economic component, is cool. Transformation of the international system at the beginning of the XXI century. has a comprehensive and deep in nature. The role and place of new centers of influence in the international system is increasing, non-traditional security problems are deepening and multiplying, the solution of which requires consolidation of efforts of the whole world community, interdependence between states is growing, global financial institutions created after the Second World War are being reformed. ruled by Western countries under the decisive influence of the United States.

At the same time, an important factor shaping the geopolitical and geoeconomic landscape of the XXI century is the rise of China. Its complex national power is rapidly strengthening, the geography of national interests is expanding, and international influence is increasing. China's interests are now closed not only to domestic economic development and participation in East Asian affairs, but are projected on virtually all regions of the world with varying degrees of intensity. The relevance of the case study is also related to the need for an in-depth analysis of the processes arising from bilateral relations between the United States and China. In the 21st century, trade, economic and humanitarian ties are developing intensively between the two Cains, representing different political and socio-economic models.

The master's thesis reveals the features of the American policy of «deterrence and involvement», the formation of a new «confrontational stability» and modern aspects of the policy of deterrence of the United States in relation to China. The Taiwanese issue in US-China relations has been studied. The author also examines the economic component of the Chinese vector in US foreign policy at the present stage.

Key words: USA, PRC, foreign policy, US-China relations, policy of «deterrence and involvement», «confrontational stability»